

Rimvydas Šilbajoris skaito Tomą Venclovą

Anotacija: Straipsnyje nagrinėjami Rimvydo Šilbajorio tekstai, skirti Tomo Venclovos kūrybai. Kitiškai įvertinami literatūrologo analizės principai, išryškinamos metodologinės problemos, diskutuojama dėl konkrečių kūrinių interpretacijos pagrįstumo.

Raktažodžiai: Rimvydas Šilbajoris, Tomas Venclova, literatūros kritika.

Rimvydas Šilbajoris yra rašęs apie daugelį lietuvių poetų ir prozininkų: Juozą Aputį, Vytautą Bubnį, Janiną Degutytę, Sigitą Gedą, Algimantą Mackų, Justiną Marcinkevičių, Joną Meką, Eduardą Mieželaitį, Henriką Nagį ir daugelį kitų. Kai kurių jų kūrybos kelią jis atidžiai sekė, vis grįždavo prie jų anotacijose, recenzijose ir straipsniuose. Tomas Venclova – vienas tokių rašytojų, kurio kūryba visą laiką traukė Šilbajorio dėmesį. Šiame straipsnyje chronologiškai peržvelgiami Šilbajorio tekstai, skirti Venclovos kūrybai, siekiama kritiškai įvertinti literatūrologo analizę, atkreipiamas dėmesys į metodologinio pobūdžio problemas, o būtent: kaip pats Šilbajoris apibrėžia savąjį literatūros tyrinėjimo metodą ir kiek šios deklaracijos atitinka analizės realybę.

Rašytojas ir jo kritikas (be to, jiedu abu – ir Amerikos universitetų slavistikos profesoriai) buvo asmeniškai pažįstami. Kaip prisimena Venclova, su Šilbajoriu jis susipažino Maskvoje,

kai jis ten stažavo, dar anais blogais laikais. Tada jis pasakė, kad sąlygos Sovietų Sąjungoje klestėti literatūrai geros, mat „yra ant ko pykti“. Vakariečiai, priešingai, žiūri ant ko supyksti, bet neberanda. Todėl, sakė jis, komunistinio pasaulio literatūra, tokia kaip Aleksandro Solženicyno, Josifo Brodskio darbai, ko gero, įdomesnė nei Vakarų¹.

1 „Premijos skatina žmogaus tuštybę“: Kęstučio Petrausio pokalbis su Tomu Venclova, <http://www.veidas.lt/963/interviu.htm>

Šilbajorį domino įvairių žanrų Venclovos knygos – tiek poezija, tiek literatūrologija, tiek vertimai, esė ar interviu. *Akiračiuose*, *Aiduose*, *Books Abroad* (vėliau pervadintame *World Literature Today*) ir kitur Šilbajoris recenzavo ar tiesiog anotavo daugelį Venclovos knygų. Jis nėra rašęs apie monografiją *Alexander Wat: Life and Art of an Iconoclast* (1996), apie knygą *Vilnius: Vadovas po miestą* (2001), gal dar apie vieną kitą.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Rankraščių skyriuje, Venclovos fonde, saugoma žurnalo *Books abroad* puslapio fragmento, kuriame Šilbajoris pristato Venclovos *Kalbos ženklą* (1972), kopija². Venclova nebeprisimena, kaip ta kopija jį pasiekė. Šiaip ar taip, ją perdavęs ar persiuntęs žmogus pasirūpino, kad poetas ne tik perskaitytų Šilbajorio recenziją apie savo pirmąją eilėraščių knygą, bet ir gautų lakoniškos informacijos apie patį žurnalą. Puslapio apačioje ranka parašyta „*Books Abroad*, Winter 1972“, ten pat esančioje išnašoje pabraukta Ivaro Ivasko pavardė, rodykle ji sujungta su žurnalo pavadinimu, prie rodyklės parašyta: „estas, redaktorius“. Virš teksto apie Venclovą likusi kitos Šilbajorio recenzijos pabaiga. Kopijos puslapio, kuriame šis tekstas prasideda, archyve nėra, ji tikriausiai ir nebuvo Venclovai perduota, bet po paskutinėmis pastraipomis, jau prie autoriaus Šilbajorio pavardės, ranka prirašyta: „Apie Vaičiūnaitę“. Tame pačiame *Books Abroad* numeryje baltų kalbomis parašytoms literatūroms skirtuose puslapiuose Šilbajoris rašė ir apie Aloyzo Barono, Kosto Ostrausko knygas.

Tikriausiai šis *Kalbos ženklo* pristatymas užsienio skaitytojui žurnale *Books Abroad* ir yra pirmoji Šilbajorio publikacija, skirta Venclovai. Žinių, kad jis būtų rašęs apie Venclovos mokslo populiarinimo knygas *Raketos, planetos ir mes* (1962) ir *Golemas, arba dirbtinis žmogus* (1965), nepavyko rasti. Galbūt šios sovietinėje Lietuvoje išleistos knygos Šilbajorio laiku nepasiekė, o jei ir pasiekė, tai tokio pobūdžio leidinių jis paprastai nerecenzuodavo ir neanotuodavo, apsiribodamas grožinės ar kritinės literatūros knygomis. Nedideliame *Books Abroad* tekste Šilbajoris siekia pateikti minimalių žinių apie autorių, jo eilėraščių tematiką ir poetiką, taupiai ir taikliai charakterizuodamas šį neįprastą lietuvių poezijoje balsą. Jis rašo, kad

tobuli meno kūriniai visada skaitytoją grąžina prie esminio klausimo: „Kas yra menas?“. Eilėraščių rinkinys, pavadintas *Kalbos ženklas*, neabejotinai priklauso šiai kate-

2 Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynas, F 95/72.

gorijai. Iš tiesų unikalius šiuos eilėraščius daro tas faktas, kad jie parašyti šalyje, kurioje į pagrindinius klausimus apie meną jau atsakė anaip tol ne menininkai ir kad jų autorius yra labai garbinamo ortodoksinio sovietų poeto Antano Venclovos sūnus³.

Venclovos eilėraščiuose, kaip teigia Šilbajoris, „realybė tarnauja eilėraščiui, o ne *vice versa*“, Venclovos mūza dainuoja apie „laiką, atmintį ir mirtį“. Kritikas pabrėžia eilėraščių klasikinį pobūdį, harmoningumą ir kristalinį skaidrumą, „ypač ten, kur vaizduojama specifinė patirtis, įgyta suvokiant daiktus, o ne patys daiktai“. Tarsi sukurdamas žiedinę savo rašinių apie Venclovą kompoziciją, Šilbajoris savo paskutinėje knygoje apie jo poeziją rašo daugmaž tą patį: „intelektualiai disciplinuoti, sudėtingi, bet vis tiek skaidrūs eiliavimai“⁴.

Vienas iš pačių reikšmingiausių Šilbajorio straipsnių apie Venclovos eilėraščius „Struktūros ir dimensijos Tomo Venclovos poezijoje“⁵ išspausdintas 1975 m., kai Venclova dar tebegyveno Lietuvoje ir tebebuvo vienintelio poezijos rinkinio autorius. Straipsnis įdomus pirmiausia tuo, kad jame suformuluota intriga, paaiškinanti, kas kritiką verčia, o ir ateityje ne kartą vers grįžti prie Venclovos poezijos: poetas esą lyg ir „protingesnis“ už kritiką, norint jį adekvačiai perskaityti, reikia įdėti pastangų. Šilbajoris rašo:

...šalia emocinio prado, modernaus poeto kūryboje atsirado ir intelektualinis elementas, sąmoningas apmąstymas visų poetinės raiškos niuansų, jų palyginimas su tuo, kas jau kitų sukurta, rūpestingas apsvėrimas to galbūt nedidelio, bet esminio skirtumo tarp savojo ir svetimojo kūrybinio žodžio. Tokia poezija savaime tampa [...] savotiška mįslė, kuriai atspėti skaitytojas turi ieškoti naujo „rakto“, nes kuo ryškesnis yra modernaus poeto originalumas, tuo mažiau galimybių jį interpretuoti naudojantis tradicinę poeziją besvarstant pasiektomis žiniomis ir įžvalgumu. Poetas žino tiek pat arba daugiau, negu kritikas, ir užtat, originalios išraiškos siekdamas, jis žengia į „naujas žemes“ už kritiko pažinimo ribų⁶.

3 *Ibid.*

4 Rimvydas Šilbajoris, *Poezijos skaitymai*, Chicago: Algimanto Mackaus knygų leidimo fondas, 2004, p. 136.

5 Idem, „Struktūros ir dimensijos Tomo Venclovos poezijoje“, in: *Lituanistikos instituto 1973 metų suvažiavimo darbai*, spaudai paruošė Rimvydas Šilbajoris, Chicago: The Institute of Lithuanian Studies, 1975, p. 163–173.

6 *Ibid.*, p. 163.

Šilbajoris mėgo minti poetų „mįsles“. Jis, pavyzdžiui, džiaugėsi ir visiškai kitokiais, bet irgi sudėtingais Gedos eilėrašciais: „Man labai patiko! Ypač tie eilėrašciai, kur tartum nė vieno žodžio negali suprasti. [...] Ten daug gelmės. Tuos eilėraščius reikia kruopščiai išnagrinėti, jie pasiduotų analizei“⁷. Elenos Baliutytės nuomone, Šilbajoris savo darbuose „iš esmės improvizuoja panašaus diapazono rusų formalistų, Prahos struktūralistų, anglų-amerikiečių „naujosios kritikos“, neostruktūralisto Jurijaus Lotmano metodologinių principų ribose“⁸.

Straipsnio „Struktūros ir dimensijos Tomo Venclovos poezijoje“ pagrindą sudaro detali Venclovos eilėraščio „Įpusėja para, tyluma padidėja garsuos...“ analizė. Ši kūrinį Šilbajoris pasirinko, kaip jis pats rašo, ieškodamas „rakto“ į jo kūrybą⁹. Įdomu, jog labai panašiai kalba ir Marcelijus Martinaitis, pasakojantis, kad jis studentams Tomo Venclovos kūrybą pradeda aiškinti nuo „ankstyvojo eilėraščio „Įpusėja para“, kuris yra savotiškas įvadas tiek į jo biografiją, tiek į kūrybą“¹⁰. Taigi eilėraštis yra savotiškai „žymėtas“, traukiantis tyrinėtojų dėmesį kaip esminis Venclovos tekstas. Išplėsta, nuosekliai nuo eilutės prie eilutės, nuo strofos prie strofos einanti ir įvairius teksto lygmenis (fonetinį, leksinį, sintaksinį, rimavimo ir t.t.) aprėpianti minėto eilėraščio analizė tarp visų Šilbajorio rašinių apie Venclovą yra bene arčiausiai Lotmano metodologinių principų. Straipsnyje tyrinėtojas išskyrė tris eilėraščio struktūrinius principus: simetrijos ir balanso, cikliškumo, ėjimo ratu ir pasakojimo daugialypio dialogo forma. Kalbėdamas apie eilėraščio erdvę ir laiką, Šilbajoris aptaria tarpinį būvį tarp dviejų apibrėžtų eilėraščio dimensijų – mirties ir laiko:

Prasidėjęs pirmajame posmelyje kaip abstrakti prielaida, šis būvis pamažu prisipildo konkrečių daiktų, pradeda įtaigoti niekur neišėjusio „laiko tremtinio“ pakartotą grįžimą į savo buvusio gyvenimo ciklus ir suartina šių ciklų sąvoką su tėviškės, savosios tautos padėtimi. Šeštame posmelyje ši tema įgyja paskutinį, o gal labiausiai daiktišką savo vaizdą: „negyvoj ir turtingoj atoslūgio juostoj“, tartum ritmiškas są-

7 „„Ne šauklių metas“: Profesorius Rimvydas Šilbajoris *Nemuno* redakcijoje“, *Nemunas*, 1995, Nr. 1, p. 14.

8 Elena Baliutytė, *Laiko įkaitė ir partnerė: Lietuvių literatūros kritika 1945–2000*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 264.

9 Rimvydas Šilbajoris, „Struktūros ir dimensijos Tomo Venclovos poezijoje“, p. 164.

10 Žr.: Donata Mitaitė, *Tomas Venclova: Biografijos ir kūrybos ženklai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002, p. 176.

monės užplūdimas į praeities krantus paliktų daugelį atminty išnešiojamų tikrovės smulkmenų, įvykių, daiktų¹¹.

Galutinę savo išsamios eilėraščio analizės išvadą Šilbajoris formuluoja šitaip:

ta dvasia, tas nemirštamasis nuo laiko ir erdvės, nuo įvykių ciklu išskirtas pradai, iš tiesų yra ne tik autoriaus, kaip atskiro asmens, bet ir viso pasaulio egzistencijos esmė, visatos *būseną*, nežiūrint to, kiek atskiri būties įsikūnijimai besikeičia, kiek jų praeitų. Tai pasaulio šerdis, visos egzistencijos ir viso laiko paskutinis vardas¹².

Žvelgiant į vėlesnius Šilbajorio straipsnius ir recenzijas, skirtus Venclovos kūrybai, akivaizdu, kad tikrai įsigilindamas į eilėraščio tekstą Šilbajoris „neuždar“ eilėraščio „Įpusėja para“ viename istoriniame laike, kaip vėliau jis ne kartą darys. Ketvirtos strofos antroji eilutė „Baltos pokario dulkės, apvytusio medžio liemuo“ leido visą eilėraščio situaciją susieti su pokariu, tačiau literatūrologas aktualizavo platesnius aspektus (tremties, tremtinio). Pritariant bendrajai kritiko minties kryptį, vis dėlto kyla klausimas, kodėl detalioje analizėje anaip tol ne bereikšmiai, o konkretizuojantys mirties ir laiko dimensijas žodžiai „pokario dulkės“ liko visai nepastebėti. Jeigu Šilbajorio straipsnis nebūtų buvęs perspausdintas 1982 m. irgi apie tai nieko nepasakant, būtų galima buvę daryti prielaidą, kad Šilbajoris nenorėjo aktualizuoti temos apie pokario metais „iškirstus“ žmones, vengdamas pakenkti tada dar sovietinėje Lietuvoje gyvenusiam eilėraščio autoriui. Šiuo atveju atrodo, kad toks neatidumas – vienas iš įrodymų, jog Šilbajoris toli gražu nėra „tikslųjų“ literatūros analizės metodų, kurie neleidžia tiesiog apeiti eilėraščio fragmento, šalininkas. Atkreipia dėmesį ir tai, kad žodžio skambesiu bei prasmei jautrus kritikas perspausdindamas straipsnį pakartojo ir savo korektūros ar skaitymo klaidą, tegul ir nežymiai, bet keičiančią prasmę ir sukurančią įkyroką vidinį rimą eilutėje. Prieš pradėdamas analizę straipsnyje be klaidų perspausdintas visas Venclovos eilėraščio tekstas, o toliau cituojant atskirą fragmentą „mes *visai* neseniai iškirsti“ pavirsta į „mes *visi* neseniai iškirsti“. Beje, toks citavimas suardo ir fonetinę eilutės darną. *ė- ai – ai -i* – Venclovos

11 Rimvydas Šilbajoris, „Struktūros ir dimensijos Tomo Venclovos poezijoje“, p. 172.

12 *Ibid.*, p. 172.

eilėraštyje platų ilgą e keitė atviras tvirtapradis skiemuo, jį – uždaras tvirtagalys, o eilutę baigė trumpas i, lyg galutinis taškas ar likęs iškirstojo kelmas. Ši darna virto į *ė* – *ì-aĩ* – *ì* ir neteko eilėraščio prasmę remiančios vidinės logikos. Panašaus netikslaus citavimo Šilbajorio straipsniuose esama ir daugiau.

Šiaip ar taip, ši savo straipsnį Šilbajoris laikė esmingu, o ten analizuotas eilėraštis buvo giliai įsirežęs į atmintį, net paskutiniame savo interviu paklaustas apie savo mokytojus jis perfrazavo to eilėraščio eilutę: „...mokiausi iš autoritetų, kurie nežinojo, kad išvis šiame pasaulyje gyvenu. O daugelis jau ir patys nebegyveno. Anot Tomo Venclovos – ar girdi, ką tau sako numirusių lapų kalba“¹³. Rinkinyje *Žodžiai ir prasmė* straipsnis „Struktūros ir dimensijos Tomo Venclovos poezijoje“ perspausdintas labai nežymiai paredaguotas¹⁴. O paskutinės Šilbajorio knygos *Poezijos skaitymai* straipsnyje „Pasaulio pradžia po mirusios vilties Tomo Venclovos kūryboje“¹⁵ pateikiama pirmoji minėto eilėraščio strofa ir perspausdinama jos analizė, ši kartą ją šiek tiek papildant („jeigu tylą ne atsiranda, o padidėja garsuos, tai reiškia, kad ji visuomet juose buvo, kad mirtis gyvenime – dar viena atvirakštinė, paradoksali konstrukcija“¹⁶). Išnašoje Šilbajoris pastebi kontrastą tarp tylos Venclovos eilėraštyje ir Antano Baranausko *Anykščių šilvelyje*: pirmajame tylą mūsų sąmonę pasiekia „per tylos padidėjimą garsuose“¹⁷, o antrajame ypatingoje tyloje ryškėja neįtikėtini garsai – tylą darosi girdima („... Vidurnakty taip tyku, kad girdi kaip jaunas / Lapas arba žiedelis ant šakelių kraunas / Girdi kaip šakom šnibžda medžių kalba šventa. / Kaip žvaigždėlės plevėna, gaili rasa krinta“). Kaip teigia Šilbajoris, „nežiūrint šio skirtumo, abiejuose eilėraščiuose prieš mus iš tiesų šventa valanda“¹⁸.

Apskritai „savasis“ ir „svetimasis“ kūrybinis žodis, aliuzijos, asociacijos, nuvedančios į mitologiją, folklorą ar kokio nors konkretaus rašytojo kūrybą, Šilbajoriui labai aktualu, apie ką jis berašytų. Labai daug tam dėmesio skiriama straipsnyje „Pastabos apie Tomo Venclovos kūrybą“, kuris iš esmės yra išplėsta Venclovos knygos *98 eilėraščiai* (1977) recenzija. Toji Venclovos knyga – jo iki

13 „Svarbu ne ką nors vyti, o kuo nors būti“: Leonas Peleckis-Kaktavičius kalbasi su Rimvydu Šilbajoriu, *Varpai*, 2006 (20), p. 85.

14 Rimvydas Šilbajoris, *Žodžiai ir prasmė*, Chicago: Akademinės skautijos leidykla, 1982, p. 239–250.

15 Idem, *Poezijos skaitymai*, p. 133–145.

16 *Ibid.*, p. 138.

17 *Ibid.*

18 *Ibid.*

1977 m. parašytų eilėraščių rinktinė, taigi ir kritikas kalba apie visą poeto kūrybą. Straipsnyje – ir pačiame tekste, ir išnašose – autorius įdomiai ir įtikinamai ar bent jau tikrai intriguojamai (jei skaitytojas abejoja, gali pasitikrinti) braižo nuorodas į Venclovos poezijos lietuviškuosius (Jonas Aistis, Bernardas Brazdžionis, Maironis, Henrikas Radauskas), rusiškuosius ir kitus pasaulio kultūros intertekstus. Rusiškųjų paralelių iš tiesų labai daug. Puikiai išmanydamas rusų klasikinę literatūrą, Šilbajoris pastebi ne tik atskirame eilėraštyje galimas įžiūrėti paraleles, bet ir poetinių pasaulių panašumus:

Venclovą su Mandelštamu sieja ir laiko, ir mirties, ir poezijos kaip tokios tematika, klasikiniai motyvai, poeto pasaulėjauta, neprileidžianti jokių santykių su primestinėmis diktatūrinėmis pasaulėžiūromis, o labiausiai tai už visų sudėtingų kalbos transformacijų, tiršto jos metaforiškumo, už labai plataus užuominų rato glūdin-tis be galo šiltas, skaudžiai įtemptas, tiesiog muzikalus dvasios lyriškumas¹⁹.

Platus intelektas leidžia tyrinėtojuj laisvai judėti nuo vieno pasaulio kultūros reiškinių prie kito, suvokiant jų tarpusavio ryšius ir įtakas. Eilėraštyje „Lyg nuotraukoj erdvi ir nesaugu“, kuris priklauso Leningrado / Peterburgo tekstui Venclovos poezijoje, yra eilutė „Ir pelkėn grimzta Pestumo kolonos“, kurią išnašoje Šilbajoris aiškina ir interpretuoja taip:

Paestum – vienas iš geriausiai išsilaikiusių senovės graikų statybos pavyzdžių, graikų kolonistų šventovės pietinėj Italijoj. Išryškėja Venclovos mintis, kad nuo graikų italams ir nuo italų rusams perduotą kultūros estafetę bolševikų antikultūra nuskan-dino atgal į tironijos pelkes²⁰.

Kritiko interpretacija padarė akivaizdų Venclovos eilėraščio antitotalitarinį kryptingumą, jame atskleistą nesutaikomą totalitarizmo ir kultūros priešpriešą. Beje, pristatydamas anglišką Venclovos esė rinkinį *Forms of Hope* (1999) žurnale *World Literature Today*²¹ nedideliame tekste Šilbajoris daugiausia dėmesio skyrė Czesławo Miłoszo ir Tomo Venclovos „Dialogui apie miestą“. Dviejų žymių

19 Rimvydas Šilbajoris, *Žodžiai ir prasmė*, p. 262.

20 Idem, „Pastabos apie Tomo Venclovos kūrybą“, *Aidai*, 1979, Nr. 4, p. 154.

21 Idem, „Tomas Veclova, an outstanding though nor prolific...“, *World Literature Today*, 2000, 74:3, Summer, p. 692.

poetų laiškai vienas kitam apie Vilnių, be abejo, yra itin vertinga minėtos knygos dalis, bet galima manyti, kad kaip rašydamas lietuvių skaitytojui Šilbajoris ypač mėgdavo pabrėžti pasaulio (ar kaip jis yra sakęs – visuotinės) kultūros dimensiją, taip rašydamas užsienio skaitytojui jis pabrėžia lietuviškąją.

Greta įdomių ir įtikinamų paralelių, Šilbajorio straipsniuose pasitaiko ir abejotinių, ypač tada, kai autorius primiršta esąs literatūros tyrinėtojas ir tampa aistringas politinis publicistas. Pavyzdžiui, straipsnyje „Pastabos apie Tomo Venclovos kūrybą“ Šilbajoris nužymi kai kurias paraleles tarp Venclovos ir Josifo Brodskio poezijos:

Abu poetai dažnai sujungia namų, tremties, draugystės, pomirtinių pasaulių ir nebūties pajautą su upių, jūros krantų, laivų ir į atskiras plotmes išsidalijusios erdvės įvaidžiais: tušti namai, kambariai, kuriuose tebegyvena buvusio laiko, juose buvusio žmogaus (draugo, svetimo, savęs) palikimas²².

Cituojama Venclovos eilėraščio „Tarytum debesy – spyna, vanduo, kėdė“ trečioji strofa, po to kaip paralelė – Brodskio eilėraštis „Viskas namuose sveti- ma naujam gyventojui“²³ (šio eilėraščio pavadinimą atstoja pirmoji eilutė, kurią Šilbajoris išvertė labai nestilingai ir netiksliai: „Nepanašus, taigi, kurs čia dabar, į tą“). Tolesnis komentaras jau ne pratęsia subtilų pirmąjį, o būdamas labai kategoriškas skamba kaip disonansas:

Tačiau visi Venclovos tušti kambariai ir nykios erdvės, dulkėti užmaršties vandenys toli gražu nereiškia, kad jo arba Brodskio pasaulis neturi tikėjimo, idėjų ar žmogiškos šilumos. Iš tiesų jie abu labai tolimi nuo to, ką „sorealizmo“ kritikai vadina vakarietišku nihilizmu, dvasios nuosmukiu, atsiribojimu nuo pasaulio ir panašiai. Pilkos tuštumos įspūdis susidaro ne todėl, kad jų kūryboje atsispindėtų beprasmiš

22 Idem, *Netekties ženklai*, Vilnius: Vaga, 1992, p. 456.

23 Иосиф Бродский, *Форма времени*, Минск: Эридан, 1992, т. 1, р. 38. «Все чуждо в доме новому жильцу. / Поспешный взгляд скользит по всем предметам, / чьи тени так пришельцу не к лицу, / что сами слишком мучаются этим. / Но дом не хочет больше пустовать. / И, как бы за нехваткой той отваги, / замок не в состоянии узнавать, / один сопротивляется во мраке. / Да, сходства нет меж нынешним и тем, / кто внес сюда шкафы и стол и думал, / что больше не покинет этих стен, но должен был уйти; ушел и умер / Ничем уж их нельзя соединить: / чертой лица, характером, надломом. / Но между ними существует нить, / обычно именуемая домом».

Vakarų pasaulis, bet kaip tik priešingai – todėl, kad ten atsiskleidžia tuščias ir dvasioje miręs sovietiškas pasaulis, netekęs visų savo blizgučių, visos „saulėto džiaugsmo“ retorikos, visos propagandinės mitologijos apie „savo laimę statančią“ sovietišką tautų šeimą, šviesų, ryžtingą žygį į komunizmą ir pan. Jų poezijoje, kaip pats Venclova teigė, „užgęsta lempos, išryškėja tiesos“ ir mes matome pavergtųjų pasaulio, požeminės šešėlių karalystės, tikrovę²⁴.

Akivaizdus literatūrologo patosas, demaskuojantis socrealizmo teoriją, praktiką bei ją remiančią ideologiją, bet su cituotais eilėraščiais, o iš dalies ir su poetų kūryba, jis turi ne tiek jau daug bendra. Tie Brodskio ir Venclovos eilėraščiai ne sovietiniai ir ne antisovietiniai, jie tiesiog apie ką kita – apie kur kas metafiziškesnius dalykus nei „žygis į komunizmą“ ar kova su juo. Brodskio poezijoje apskritai labai daug būtent „asovietinių“ eilėraščių, nors dalis jų, tarp jų ir Šilbajorio cituotasis, išauga, aišku, iš sovietinės tikrovės, kurioje poetas praleido jaunystę. Iš Sovietų Sąjungos poetas buvo priverstas išvykti anaiptol ne todėl, kad jis būtų užsiiminėjęs kokia nors antisovietine veikla, o todėl, kad toje šalyje jis bandė gyventi kaip laisvas, nesovietinis žmogus. Venclovos eilėraščiuose antitotalitarinis kryptingumas labai ryškus, tačiau jo santūri retorika prisiliečia prie gilesnių dalykų nei paviršiuje putojantis kritiko antikomunizmas, antraip ta poezija būtų mirusi kartu su totalitarine imperija. Beje, įdomiai ir neideologizuotai spalvas Venclovos eilėraščiuose pakomentavo Brodskis: „Venclova – šiaurės poetas, gimęs ir užaugęs Baltijos pajūryje, jo peizažas monochrominis, vyrauja pilkos ir niūrios spalvos, taigi šviesa iš viršaus, sutirštėjusi iki tamsumos“²⁵. Venclovos poezijos spalvų gama nelabai tepasikeitė ir po sovietinės imperijos kracho, o tai irgi liudija, kad ji buvo nulemta ne tik socialistinio pasaulio pilkumos.

Panašiu, anaiptol ne literatūrine analize paremtų, netikslumų Šilbajorio straipsniuose esama ir daugiau, pavyzdžiui:

24 Rimvydas Šilbajoris, *Netekties ženklai*, p. 457.

25 Josifas Brodskis, „Poezija kaip pasipriešinimo realybei forma“, in: Tomas Venclova, *Rinktinė*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 210.

Skaitome:

Negimtoji šalis, patikėta kaip laikinas kūnas
Ligi Barenco jūros klampi nelaimėjusių žemė,
Lėktuvų kryžiai virš nematomo miesto

Ir suvokiame, kad negimta šalis gali tapti savąja, nes suprantame savo, išeivių, būklę, o ir Sibiro tremtinių, o ir tai, kad mes, nelaimėję, gyvenom, o jie, nelaimėję, sugulė į tuos klampynus²⁶.

Paskutinėje knygoje Šilbajoris šį jokių prieštaravimų nekeliantį strofos komentarą sustiprino: „aiškiai suprantame, ką šios Venclovos neigiamos konstrukcijos vaizduoja: bąlančius mirties laukus Sibiro tremtiniam, giliai žemėje glūdintį mirusiųjų miestą, paženklintą kryžių, egzistuojančių tik kaip idėja danguje“²⁷. Dabar jau pasidarė akivaizdu, kad kritikas ištraukė citatą iš konteksto ir neleistinai išplėtė jo reikšmę. Cituojamas Venclovos eilėraštis „Šeremetjevo 1977“ susumuoja poeto atsisveikinimo su Sovietų Sąjunga patirtį. Jo pavadinimas – išvykimo vieta ir data, o paties eilėraščio vidinis „siužetas“ fiksuoja laipsnišką atsisveikinimą aerouoste, nutolimą nuo artimų žmonių, nuo keliom realijom įvardijamos Maskvos (ne tik „Šeremetjevo“ pavadinime, bet ir „tramvajai“, „bulvarai“, „tvenkiniai prie Didžiosios Gruzinių gatvės“), jos totalitarinių grėsmių ir esminių lyrinio subjekto patirčių. Jo žygis į kitokį pasaulį prasideda nuo muitinės, „ginkluotų sargų“ rikiuotės, vėliau kylama aukštyn iš pradžių aerouoste, paskui jau lėktuvu ir greičiau būtent gyvenimo Sovietų Sąjungoje patirtis ir miestas po lėktuvo sparnais užbraukiama išskrendančio lėktuvo šešėlio kryžiumi, o ne statomas kryžius Sibiro tremtiniam. Eilėraštyje iš esmės kalbama apie vieną labai konkretų atsisveikinimą.

Nėra labai aišku ar įtikinama ir kitoje vietoje, kai pacitavęs Venclovos „Kai po kojų giliai susitinka ir aidi vagonai, / Kur juoduoja stiklai ir baltuoja spygliai, Antigone, / Švyti svarios lagūnos, ir sienos laivyno nesaugo. / Kur dabar tavo kūnas – be sielos, be dvynio, be draugo?“ Šilbajoris irgi kalba apie „sovietiškos dabarties Sibiro vagon[us], juose juodus neviltes lang[us] ir balt[as] šiaurės žiemų puš[is]; užmaršties vandenų praryt[us] Sibiro kapinyn[us]“. Kritiko komentaras yra vaizdingas, metaforiškas, sakytume, netgi poetiškas, tačiau urba-

26 Rimvydas Šilbajoris, „Lėktuvų kryžiai ir spraga ugnyje“, *Metmenys*, Nr. 61, 1991, p. 199.

27 Idem, *Poezijos skaitymai*, p. 137.

nistines realijas mėgstančio Venclovos poezijoje giliai po kojų „susitinka[ntys] ir aidi[ntys] vagonai“, atrodytų, pirmiausia asocijuojasi su didmiesčio metro. Nėra aišku, kaip tokie vagonai gali sietis su Sibiro vagonais ir Sibiro kapinynais. Ko gero, tokie Šilbajorio perskaitymai susiję su kiek kitais jo lemties žmonių trauminės patirties akcentais: jie yra labiau sužeisti sovietmečio pradžios tremčių, o ne ilgo gyvenimo toje santvarkoje.

Vos ne kiekvieną straipsniuose prisireikusį sovietmečio „siužetą“ Šilbajoris linkęs traktuoti maksimaliai dramatiškai. Antai recenzuodamas Venclovos rinkinį *Reginys iš alėjos* (1998) ir kalbėdamas apie Brodskiui dedikuotą eilėraštį „Kartaginoje po daugelio metų“ jis rašo: „Šio Josifui Brodskiui, jo tremčiai koncentracijos lageriuose pašvęsto eilėraščio rėmuose reikia suvokti tvirtinimą, kad „daiktai ne visai išsitenka laike. Bergždžios ūkanos keičia jų mastą“²⁸. Teisinga čia tik tai, kad eilėraštis iš tiesų dedikuotas Brodskiui, bet anaip tol ne jo tremčiai. Jame kalbama apie atrodžiusį neįtikėtiną dalyką – totalitarinės XX a. Kartaginos, kuriai šiuo atveju atstovauja Leningradas/Peterburgas, žlugimą, taip pat, ir galbūt svarbiausia, – apie poeto darbo, poezijos prasmę: „Kad po mūsų, lyg mūsų betikslė tąsa, / atsikvėptų laisvai / negatyvų baltumas, eilučių tamsa – / mus įveikę dievai“, – tokios paskutinės eilėraščio eilutės. Jame iš tiesų prisimenama tai, ką ir Brodskis gyvendamas Leningrade patyrė: „neužgėstančios karcerių lempos, kiemai, debesin atgręžti“²⁹. Į kalėjimą, į psichiatrinę ligoninę Brodskis buvo pakliuvęs, bet į koncentracijos stovyklą – tikrai ne. Tremtis į atkampų Archanĝelsko srities kaimą, kur vienišam teko gyventi kaimiečio troboje ir dirbti kolūkio darbus, aišku, traumavo poetą, tačiau šis gyvenimas ir patirtis iš esmės kitokie nei koncentracijos stovykloje. Pats Brodskis, atkakliai kratėsis kankinio aureolės, į užjaučiamą žurnalisto frazę: „Bet juk tremtyje jums buvo labai sunku...“ atsakė:

Ne, ką jūs. Pirmiausia, aš buvau jaunas. Antra, mano „priverstiniai darbai“ buvo žemės darbai [...]. Laisvo laiko man visada likdavo. Aišku, fiziniai krūviai išvargindavo, o svarbiausia – aš neturėjau teisės išvykti iš tremties vietos. [...] Gyventi gamtoje man patiko. Kildavo netgi kai kurių asociacijų su Robertu Frostu. Ten daugiau mąstai apie tai, kas tave supa, ką gali pasidaryti savo rankomis. Įsivaizduoji esąs anglas, kuris iš širdies ūkininkauja³⁰.

28 Idem, „Poezija apie visuotinę kultūrą ir mirtį“, *Literatūra ir menas*, 1999 07 12.

29 Tomas Venclova, *Rinktinė*, p. 131.

30 Иосиф Бродский, *Большая книга интервью*, Москва: Захаров, 2000, p. 86–87.

Tikrosios koncentracijos stovyklos, jei tik žmogus sugebėdavo jose išgyventi, kaip žinome, palikdavo visai kitokius prisiminimus. Beje, ir apie Venclovos poeziją Šilbajoris rašo: „Drąsa priešintis ir *kentėti* (išskirta mano, – DM) daug kur pastebima Venclovos eilėse“³¹. Venclovos poezijoje iš tiesų esama drąsos, pasiryžimo priešintis, dramatiškos gyvenimo „imperijoje prie užrakintų marių“ refleksijos, tačiau kankiniu savęs poetas eilėraščiuose niekada nelaikė. Literatūrologas tarsi pasidavė lietuvių literatūrai būdingai kentėjimo adoracijai. Beje, gerokai seniau pats Šilbajoris pagrįstai yra pastebėjęs:

Iš visos Venclovos poezijos irgi dvelkia panaši dvasia: peržengęs per paskutinę nevilties ribą, žmogus išsilaisvina ir gali su tamsia ramybe pašvęsti save idealo tarnybai. Šitoks moralinis stoicizmas, atrodo, yra tipiškas žmogiškoms vertybėms užsiangažavusių Rytų Europos intelektualų³².

Moralinis stoicizmas – tai vis dėlto kitoks santykis su tikrove nei tas, kurį nužymi kankinystė.

Šilbajorio, visą amžių gyvenusio demokratinėje šalyje, antipatija totalitarizmui, naikinusiam žmones arba bent jau laužiusiam jų likimus, suprantama, tačiau ta antipatija nepateisina ne visada atidaus kritiko ar literatūrologo kalbėjimo apie literatūrą. Netikslumų esama beveik kiekviename straipsnyje, kartais jų negalima paaiškinti niekuo kitu, tik neatidumu, nerūpestingumu („per daug ir per skubotai rašoma apie per daug dalykų“³³, – šie Šilbajorio žodžiai, pasakyti apie Venclovos knygą *Tekstai apie tekstus* (1985), tinka ir jo paties straipsniams). Pavyzdžiui, kalbant apie Venclovos rinkinį *98 eilėraščiai* niekuo nepagrindžiant teigiama, kad eilėraštis „Išskleidus vainiklapių baltą sprogimą“ priklauso ciklui „Gordijaus mazgas“. Tokio ciklo knygoje iš viso nėra, yra tik atskiras taip pavadintas eilėraštis. Kalbėdamas apie eilėraščių „Henkus Hapenčkus“ Šilbajoris teigia, kad „Venclova vaizduoja pavyzdinį antkapį paminklų dirbtuvėje su užrašu išgalvotam žmogui“³⁴. Bet jokio antkapio Venclova nevaizduoja, tik eilėraščio komentaruose paaiškina šio keisto vardo kilmę (iš tiesų toks buvęs užrašas pavyzdinėje antkapio lentelėje, kuri stovėjo Kauno laidojimo reikmenų parduotu-

31 Rimvydas Šilbajoris, *Poezijos skaitymai*, p. 141.

32 Idem, „Apie literatūrą, laiką ir save“, *Metmenys*, Nr. 52, 1986, p. 183.

33 *Ibid.*, p. 185.

34 Rimvydas Šilbajoris, *Poezijos skaitymai*, p. 136.

vės vitrinoje), o eilėraštyje kalba apie nebuvusį gyvenimą, kuris kartais atrodo realesnis už tikrai nugyventus.

Venclovos poeziją Šilbajoris analizuoja, ja gėrėsi, ši poezija jam tampa tiesiog pretekstu kalbėti apie pačiam kritikui skaudžius ir anaipol ne visada literatūrinius dalykus. Venclovai kaip poetui Šilbajoris kritinių pastabų nesako. Kiek kitaip yra su kitų žanrų Venclovos darbais, tačiau ir juos vertinant išlieka paties kritiko metodologijos problema.

Recenzuodamas Venclovos literatūrologinę knygą *Неустойчивое равновесие: восемь русских поэтических текстов* Šilbajoris yra griežtesnis nei rašydamas apie poezijos rinkinius. Jo netenkina analizuojamų eilėraščių atranka, jis mano, kad Venclovos knygai – jo daktaro disertacijos tekstui – trūksta originalios centrinės sąvokos, kuri organizuotų visą darbo struktūrą, tačiau vertinimas vis dėlto teigiamas. Venclova – Lotmano mokinys netgi tiesiogine prasme, bendravęs su juo, lankęs jo paskaitas, laikęs pas jį vadinamąjį kandidatinio minimumo egzaminą ir jo vadovaujamas pradėjęs rašyti disertaciją apie Jurgį Baltrušaitį. Recenzijoje Šilbajoris rašo: „prielaidų ir metodologijų tvorelėmis aptvėręs keletą tekstų, Venclova imasi juose daržininkauti – auginti tezes, kurias bus galima padėti, nelyg bukieta, prie struktūralizmo paminklo (šiandien vieniems tas paminklas dar yra altorius, bet kitiems jau kapas)³⁵“. Netgi atsižvelgiant į tai, kad šis gražus Šilbajorio pasakymas yra metaforiškas ir perdėtas, norisi jį pratęsti ir paaiškinti, kad Šilbajorio, literatūrologo ar literatūros kritiko, darbai, bent jau ta jų dalis, kuri skirta lietuvių literatūrai, liudija, jog jam struktūralizmo paminklas – jau kapas. Venclova tokios pakilios retorikos nemėgsta, bet akivaizdu, kad į struktūralizmo klasikus jis žiūri su pagarba, savo moksliniuose darbuose remiasi jų veikalais ir dėl to, kaip pats prisipažįsta, Yale’io universitete yra pelnęs „struktūralizmo dinozauro“ vardą. Venclova motyvuoja savo požiūrį: „Literatūrologijoje, kaip fizikoje, esti aproksimacijos, kurios tam tikrose ribose yra teisingos nelyginant Newtono dėsniai“³⁶. Rašydamas apie Venclovos *Неустойчивое равновесие...* kritikas rūpestingai sveria Venclovos analizės plusus ir minusus, tačiau baigdamas daro išvadą, kad „Venclovos darbas savo prielaidomis ir metodologija, ir tiesiog talentu toli pranoksta viską, čia išsivijoj darytą specifiniais lietuvių literatūros klausimais“³⁷. Be abejo, simpatiškesniausia Šilbajoriui tai, kas atitinka jo paties metodologijomis nesuvaržytą požiūrį:

35 Idem, „Analizės metodika ir mokslininkas poetas“, *Metmenys*, Nr. 57, 1987, p. 168.

36 Tomas Venclova, *Manau, kad...*, Vilnius: Baltos lankos, 2000, p. 209.

37 *Ibid.*, p. 268.

literatūroj, kad ir kaip jau moksliskai analizuosi, vis vien „kažkas lieka“, ką galima suvokti tik instinktu, apipavidalinti tik savo kūrybinga vaizduote ir išreikšti kartais tik subjektyvia, tiesiog grožinės literatūros kategorijos operuojančia kalba. Taip išeina ir Venclovai – savo knygoje jis nėra tikrai mokslininkas, bet greičiau tam tikras hibridas, mokslininkas–poetas, dviveidis Janusas, kuris tačiau sugeba integruotis į tikrą kritiką³⁸.

Paskutiniame interviu Šilbajoris pats atvirai išsižada ištikimybės kokiai nors metodologijai:

Įsikaltas metodas gali pasitarnauti tik kaip papildomų įžvalgų šaltinis, o analizės šerdis visgi slypi skaitytojo intuicijoj, vaizduotėj, atminty susirinkusiose literatūros istorijos žiniuose (kur apie skaitytojo mintį jos aspinta kaip Goethes „schwankende Gestalten“), o svarbiausia – skaitytojo išankstinėje pagarboje ir meilėje skaitomam kūriniiui³⁹.

Jis teigia: „Aš ir pats mėgstu, kai mane kas nors kritiku-poetu pavadina“⁴⁰.

Problemiškiausia, žvelgiant Šilbajorio akimis, Venclovos literatūrinės veiklos sfera – vertimai. Pristatydamas poeto vertimų rinkinį *Balsai* (1979) žurnale *World Literature Today*, jis tarsi reziumuoja, kad apskritai imant vertimai „iš tiesų labai geri“⁴¹, tačiau ir diskusiją su vertėju pradeda nuo pat savo rašinio pradžios. Šilbajoris cituoja Venclovą, „Vertėjo žodyje“ rašiusį, kad jis priklausęs tai vertimo mokyklai, kuri stengiasi perteikti originalo struktūrą bei funkciją, ir teigia, kad tai Venclovą daro „daugiau interpretatoriumi negu vertėju įprastine to žodžio prasme, nes skirtingai nei eilėraščio žodžiai jo struktūra ir funkcija nebūtinai yra duotybės. Dažnai jos iškyla aiškinant, interpretuojant ir galiausiai perkoduoja eilėrašį pagal vieno skaitytojo suformuluotą teksto modelį“⁴². *Balsuose* Šilbajoris randa ir patikusių jam vertimų, pavyzdžiui, Annos Achmatovos „apgaulingai ‚aiškūs‘ eilėraščiai labai meistriškai išversti taip pat į ‚aiškiai‘, bet

38 Rimvydas Šilbajoris, *Netekties ženklai*, p. 628.

39 „Svarbu ne ką nors vytis, o kuo nors būti“, p. 82.

40 *Ibid.*, p. 85.

41 Rimvydas Šilbajoris, „In his preface...“, *World Literature Today*, t. 55, 1981, Nr. 1, p. 150.

42 *Ibid.*, p. 151.

irgi daugiaveidę ir daug dimensijų turinčią lietuvių kalbą⁴³. Teigiamai kritikas įvertina ir Fransis'o Ponge'o eilėraščių proza bei Reinerio Maria Rilkes kūrinii vertimus. Tačiau nedidelėje recenzijoje kelis kartus kartojamas tas pats priekaištas: Venclovos vertimas esąs ne tik vertimas, bet ir teksto interpretacinis skaitymas. Panašų priekaištą Venclovai yra išsakę ir Marija Stankus-Saulaitė, Alfonsas Nyka-Niliūnas bei kiti Vakaruose gyvenantys lietuvių literatai. Atsakydamas į kritiką, Venclova aiškiai suformulavo savo poziciją: taip, esama dviejų vertimo mokyklų – „rytietiškosios“ ir „vakarietiškosios“ ir „nedera vertinti ‚rytietiškosios‘ mokyklos darbo pagal ‚vakarietiškosios‘ mokyklos kriterijus (ir atvirkščiai). Abi mokyklos turi skirtingų taisyklių ir siekia skirtingų efektų“⁴⁴. Toliau straipsnyje Venclova aiškina, kad Vakaruose „apsiribojama įvaizdžių, prasminių konfigūracijų lygmeniu. Atsiranda pažodiniai ar beveik pažodiniai vertimai“⁴⁵. Tačiau eilėraščio struktūrą kuria ne vienas kuris nors jo lygmuo, bet įvairių lygmenų – ritminio, garsinio, morfologinio, sintaksinio, strofinio, kompozicinio, prasminių konfigūracijų ir kt. – tarpusavio sąveika. „Rytietiškoji‘ vertimo mokykla – kartais gerokai rizikuodama – bando [...] kažkaip atkurti tų lygmenų sąveiką, kurioje slypi eilėraščio gyvybė“⁴⁶. Gana išsamiai dviejų vertimo mokyklų privalumus bei trūkumus išdėstantis ir savąjį pasirinkimą motyvuojantis Venclovos straipsnis išspausdintas 1981 m., tačiau Šilbajorio, nors jis ir teigia, kad jo kalbėjimo apie literatūrą įgūdžiai „daugiausia yra nulemti rusų formalizmo, Lotmano ir kitų neostruktūralizmo“⁴⁷, tai neįtikino. Recenzuodamas Venclovos rinkinį *Tankėjanti šviesa* (1990), kuriame spausdinami ne tik originalūs poeto eilėraščiai, bet ir vertimai, kritikas teigia, kad vertėjas „turėtų prisitaikyti prie verčiamojo teksto paviršiaus nelyginant koks chameleonas ar drugelis su dengiamuoju sparnų raštu ir spalvomis, kad išverstame tekste jo paties, kiek įmanoma, nesimatytų“⁴⁸. Palyginimas su chameleonu ar prisitaikančiu drugeliu gražus, bet jis Šilbajorį ir išduoda: kalbama apie paviršinį (šiuo atveju – pažodinį) prisitaikymą, pamirštant, kad eilėraštis – tai kur kas sudėtingesnė struktūra. Gerokai vėliau, 1997-aisiais,

43 Tomas Venclova, „Dvi poetinio vertimo mokyklos“, *Aidai*, 1981, Nr. 6, p. 410.

44 *Ibid.*, p. 410.

45 *Ibid.*, p. 411.

46 *Ibid.*

47 „Kelios variacijos lietuvių literatūros tema“: Aušros Jurgutienės pokalbis su prof. Rimvydu Šilbajoriu“, *Šiaurės Atėnai*, 1997 07 05.

48 Rimvydas Šilbajoris, „Lėktuvų kryžiai ir spraga ugnyje“, *Metmenys*, Nr. 61, 1991, p. 198.

kritikas faktiškai lieka tose pačiose pozicijose, iš kurių 1981 m. jis kritikavo *Balsus*: „Venclova iš esmės tiki teksto perkūrimu į kitą kalbą ir kitą kultūrą [...]. O aš linkęs prie artimesnio originaliam tekstui vertimo, būtinybės kuo tiksliau jį atkurti“⁴⁹. Pastarasis teiginys akivaizdžiai prieštarauja Lotmano teorijai, kuri traktuoja eilėraščių kaip sudėtingą struktūrą, o ne kaip žodžių (ar įvaizdžių) sumą, kokia jis virsta Šilbajoriui, kai jis kalba apie vertimus. Be ištikimybės „vakarietiškejai“ vertimo mokyklai, Šilbajorio samprotavimai („Nes jeigu nori perkurti eilėraščių, turi daryti prielaidą, kad esi toks žmogus, kuris yra ne mažesnio talento nei verčiamo teksto autorius. O tokias prielaidas ne taip lengva visiems padaryti“⁵⁰), ko gero, atspindi poeto Venclovos ir ne poeto Šilbajorio požiūrių skirtumą: poetui versti kito, o dargi talentingo ar, sakykim, genialaus poeto eilėraščius yra iššūkis, kurį dera priimti, o kritikas iš anksto blaiviai vertina talento mastą ir sprendžia, kad prilygti talentui sunku ar neįmanoma.

Šilbajorį ir Venclovą jungė tas pats „pasaulio kultūros“ ilgesys, suinteresuotas ir reiklus požiūris į savosios kultūros ir literatūros reiškinius. Straipsniuose, skirtuose Venclovos kūrybai, ryškėja tiek teigiamos, tiek ir neigiamos Šilbajorio kaip literatūrologo savybės: viena vertus, platus kultūrinis akiratis, pasaulio kultūros pažinimas, aktyvi veikla propaguojant lietuvių literatūrą užsienyje; kita vertus – „poetiškas“ nerūpestingumas analizuojant literatūros tekstus, netikrinami faktai ir citatos. Analizuodamas literatūros kūrinį Šilbajoris gali būti atidus ir preciziškas, atskleidžiantis giliąsias kūrinio prasmes, bet toli gražu ne visada toks būna. Akivaizdu, kad Šilbajoris iki galo nebuvo ištikimas ne tik struktūralistų, neostruktūralistų, „naujosios kritikos“ ar kokiai nors kitai metodologijai, bet ir savo paties nuostatai tiesiog gerbti ir mylėti skaitomą kūrinį. Galbūt tyrinėtojo nerūpestingumas ar, perfrazuojant „naujosios kritikos“ terminą, „neatidus skaitymas“, paaiškinamas (bet ne pateisinamas) tuo, kad straipsniai apie lietuvių literatūrą jam – slavistui – dažniau buvo laisvalaikio užsiėmimas, o ne darbas, o ką nors veikiant laisvalaikiu daug lengviau pasiduoti nuotaikos šuorams, saviraiškai, eilėraščių paliekant tik kalbėjimo pretekstu. Be kita ko, įsigilinus į Šilbajorio straipsnius, darosi akivaizdu, kad poetų, gyvenusių Sovietų Sąjungoje ar iš jos išvykusių, rašytą poeziją (šiuo atveju, Venclovos, bet tai galioja ne tik jam) bandant sutalpinti į schemą sovietinė/antisovietinė, nukenčia pirmiausia pati poezija, kuri, taip ją skaitant, darosi plokščia ir vienprasmė.

49 *Ibid.*

50 *Ibid.*

Rimvydas Šilbajoris Reads Tomas Venclova

S u m m a r y

The paper deals with the reception of Tomas Venclova's works in the articles and reviews by Rimvydas Šilbajoris. This literary critic has discussed almost all Venclova's books of different genres: poetry, translations, scholarly books, and press publications. Šilbajoris significantly contributed to the popularization of Lithuanian literature abroad (he was a permanent reviewer for *World Literature Today*) and was an exacting critic of Lithuanian texts in the context of world literature. According both to Šilbajoris and the researchers that explore his works, his methodological approach refers to structuralism, New Criticism, and Juri Lotman's attitude. However, an explicit analysis of Šilbajoris' articles on Venclova reveals that the critic did not have a coherent methodological system. With the zeal of a political publicist, rather often he has deviated from the literary work under investigation, sometimes was inconsequent and inattentive. As a reviewer, Šilbajoris was critical of Venclova's translations (the critic and the translator had different approaches), but put much value upon his poetry and scholarly works.

Key words: Rimvydas Šilbajoris, Tomas Venclova, literary criticism.
